

O LIDSKÉM SEXUÁLNÍM CHOVÁNÍ

V uplynulém roce vyšla v Americe kniha *Williamu Masterse a Virginie Johnsonové „Human sexual response“*, což česky znamená lidská sexuální reakce. Kniha vzbudila značnou pozornost a stala se vědeckým bestsellerem. Je podrobně komentována v západních časopisech a škála reakcí na její obsah zahrnuje nejen nadšené přijetí, nýbrž i kritické polemiky.

William Masters je specialistou v gynekologii a porodnictví a profesorem na universitě v St. Louis. Virginie Johnsonová je výzkumná pracovnice, svou erudicí psychologka. V roce 1954 společně prosadili vybudování speciálních laboratoří, k jejichž základnímu vybavení patřil elektroencefalograf, elektrokardiograf, laboratorní zařízení biochemická, filmové kamery a — postel. Základním cílem jejich výzkumů bylo detailně zmapovat sexuální reakce mužů i žen. Dosud jsme byli v sexuologickém vyšetřování odkázáni jen na to, co dotazované osoby o své sexualitě sdělily. Masters a Johnsonová se rozhodli k přímému sledování lidí při sexuální aktivitě. Jejich kniha je výsledkem jedenáctiletého výzkumu a je dílem nepochybně převratným. Abychom mohli lépe posoudit její přínos, pokusíme se napřed obrysově přehlednout současnou situaci ve vědě o lidském pohlavním životě.

K výzkumu otázek týkajících se lidské sexuality se dá přistupovat z několika hledisek. Jedním přístupem je *přístup empirický*, vycházející ze zkušeností s diagnostikou, léčením a posuzováním různých sexuálních obtíží a poruch. K jeho rozvoji dochází koncem minulého a začátkem tohoto století, kdy je spojen se jmény *Krafft-Ebbinga*, autora známé práce o sexuální psychopatologii, *Magnuse Hirschfelda*, *Havelocka Ellise* (který napsal několikadílnou sexuální psychologii) a jiných. Lékaři, zejména psychiatři pracující s různými sexuálními úchytkami a poruchami, zobecňovali své mnohaleté zkušenosti, vypracovávali různé koncepce a klasifikace. Podobným způsobem vypracovává v té době svou teorii zakladatel

psychoanalýzy *Sigmund Freud*, podle něhož sexuální libido, jeho rozvoj a překážky kladené jeho uspokojení znamenají základní faktory rozvoje osobnosti, lidské kultury i vzniku neuróz. Paralelně se v oblasti anatomie a fyziologie ženské sexuality rozvíjejí poznatky gynekologů, v oblasti mužské poznatky venerologů. Později dochází k připojování zkušeností z různých poraden manželských, mentálně hygienických, právních. Tam se všude promítají důsledky sexuálních problémů, čeká se porada a pomoc. V rukou mnoha odborníků se po letech zkušeností hromadí materiál a někteří z nich se jej pokoušejí zobecnit a publikovat.

Práce tohoto druhu, opírající se — odborně řečeno — o materiál případový, značně přispěly k našim znalostem o lidské sexualitě. Mají však často jeden závažný nedostatek: chybí jim precizní vědecká metodologie. Hraje zde roli omezený výběr materiálu, který může vést ke zkreslujícím zobecněním. Freudovi se právem předhazuje, že zobecnil pro celé lidstvo poznatky, které získal jako nervový lékař příslušníků vídeňské měšťanské společnosti. Jiný bude výběr lidí, kteří se dostanou před rozvodového soudce, jiný u lékaře v gynekologické ambulanci, jiný u soudního znalce-psychiatra. Empirický materiál a zkušenost umožňují formulovat hypotézy. Ty však je nutno ověřovat vědecky projektovaným výzkumem.

Tím se dostáváme k druhému přístupu k lidské sexualitě, jímž je *vědecký výzkum používající nepřímé metody*. Je to výzkum, který se pokouší získat spolehlivá data o sexuálním životě systematicky pomocí *řízeného rozhovoru, dotazníků a posuzovacích škál*. Mají-li být data zobecnitelná, musí se opírat o reprezentativní výběr. Grandiózní výzkum tohoto druhu byl proveden v Americe před patnácti lety a jeho výsledky vešly do světové literatury pod názvem *Kinsey-reports — Kinseyovy zprávy*. První z nich, pocházející z roku 1948, týká se sexuálního chování

muže, druhá — z roku 1953 — sexuálního chování ženy. Skupina pracovníků výzkumného sexuologického ústavu v Indianě, vedená profesorem *Alfredem Kinseyem*, provedla u sedmi tisíc mužů a šesti tisíc žen individuální důvěrné dvouhodinové rozhovory, v nichž byly detailně zkoumány nejbližší okolnosti sexuálního života dotazovaných osob a výsledky byly podrobeny statistickému zpracování. Zkoumané osoby byly vybrány tak, aby se v materiálu proporcionálně odrazily všechny věkové skupiny i vrstvy obyvatelstva Spojených států.

Kinseyova práce analyzuje výskyt a formy onanie, homosexualitu a především různé druhy normální heterosexuální aktivity, počínajíc milostnou hrou, vanglické literatuře nazývanou *petting*, až po sexuální styk předmanželský, manželský a mimomanželský. Všímá si častosti, forem, trvání a průběhu sexuálního styku — vždy vzhledem k věkovým skupinám, vzdělání, příslušnosti k sociálním vrstvám, městu nebo venkovu a dalším ukazatelům. Z obsáhlého materiálu, jehož podrobnější citace by měla význam pouze pro odborné pracovníky, lze vybrat jen několik nejdůležitějších poznatků, jejichž znalost v řadách laických čtenářů by měla být prospěšná. Tak např. bylo zjištěno, že onanii vyzkoušelo 92 procent mužů a 58 procent žen. Škodlivé následky mohly být zjištěny jen tam, kde byla onanie spojována s pocitem strachu a viny. Průměrná častost sexuálního styku byla čtyřikrát týdně ve dvaceti letech, třikrát týdně ve třiceti letech, dvakrát ve čtyřiceti letech a dále pak postupně klesala. Zajímavé je, že data, která uvádějí ženy, jsou poněkud nižší než data uváděná muži.

Předehra před vlastním stykem trvala u jedenácti procent manželství méně než tři minuty, u 36 procent manželství od čtyř do deseti minut, u jedné třetiny jedenáct až dvacet minut, u 22 procent déle. Delší doba přípravy vlastního styku souvisí s vyšším vzděláním pohlavních partnerů. Jedním z obecných poznatků je ten, že při vyšším vzdělání partnerů byla věnována přípravné fázi pohlavního styku větší péče.

Při porovnávání mužské a ženské sexuality se např. potvrdilo, že muže výrazně vzrušují zrakové podněty: pohled na svlékajícího se partnera druhého pohlaví, na vzrušující představení nebo na dráždivé obrázky znázorňující sexuální činnost. Schopnost vzrušit se takovým způsobem uvádí 77 procent mužů, naproti tomu za analogické situace je schopno pociťovat vzrušení jen 32 procent žen; pro většinu žen takové situace nebo materiály eroticky nic neznamenají. Potřebují spíše slova o lásce nebo přímé

dotykové tělesné dráždění erogenních zón. Výzkum takto potvrzuje, že představa některých mužů, že stejně jako se oni vzruší pohledem na ženu, bude i ona vzrušována a k sexuálnímu styku automaticky připravena pohledem na jejich nahotu, je zřejmý omyl.

Kinseyův projekt se stal vzorem pro řadu dalších výzkumů tohoto typu, žádný však zatím nedosáhl jeho důkladnosti a reprezentativnosti. Často se zkoumají jen dílčí problémy a četná šetření mají pouze hrubě orientační ráz.

Uveďme tu na okraj výsledek průzkumů u nás, zjišťujících, jak často bývají provdané ženy v sexuálním styku uspokojeny. Data doktora *Nedomy* a dalších pracovníků pražského sexuologického ústavu získaná u dvou set padesáti žen v roce 1954 a data našeho vlastního průzkumu, provedeného s doktorou *Ždímalovou* v loňském roce u jednoho sta brněnských žen, přinášejí shodné výsledky: asi čtvrtina bývá při sexuálním styku uspokojena prakticky vždy, téměř polovina žen bývá uspokojena často (řekněme tak v padesáti až sedmdesáti procentech souloží), asi třicet procent bývá uspokojeno zřídka nebo vůbec ne. Přitom procento chladných, frigidních žen, které po sexuálním styku vůbec netouží, pohybuje se podle obou průzkumů shodně kolem patnácti procent.

V dosud uváděných výzkumech závisel výsledný materiál na tom, co byli ochotni pacienti nebo dotazované osoby o sobě odborníkům sdělit. Jev, který byl předmětem výzkumu, byl zkoumán *nepřímě*. Konečně se dostáváme k poslednímu přístupu, k *výzkumu přímému*, spojenému nyní se jmény *Masterse* a *Johnsonové*. Ti začali lidské sexuální chování *objektivně sledovat v laboratorních podmínkách*. Dosud se vědci neodvažovali ve velkém takového zásahu do dějů svou povahou tak intimních. Byly zde ovšem náznaky této cesty. Někteří se zapnuli do aparatur a provedli experimenty sami na sobě. Někteří objektivně zkoumali přípravnou fázi. Tak například jsou ve světě známy práce pražského psychiatra docenta *K. Freunda*, který promítal mužům léčným pro homosexualitu různé obrázky se sexuálním obsahem a registroval fyziologické reakce, které provázejí sexuální vzrušení, počínajíc dechem a teplem, přes změnu kožní vodivosti až po změny v objemu pohlavního údu. Zjišťoval, jakými podněty jsou nejvíce vzrušováni pacienti, jimž chtěl pomoci. *Masters* a *Johnsonová* však pojali do svého výzkumného plánu přímé pozorování, fyziologické měření a filmové zaznamenávání celého sexuálního cyklu — od začátku vzrušení až po orgasmus a uvolnění —

a to jak při automanipulaci (tedy dráždění onanistickým), tak i při pohlavním styku.

Zde je — trochu zkrácená — část úvodu, v němž autoři odůvodňují svůj přístup:

„Stále vzrůstají prosby o pomoc ve všech oblastech poradenství. Nizer napsal, že nejdůležitější jednotlivou příčinou rozpadu manželství je sexuální nepřízpůsobení. Jak mohou biologové a vědci zabývající se lidským chováním, teologové i vychovatelé s dobrým svědomím trvat na zachování stavu nevědomosti o lidském sexuálním chování — ke škodě miliónů lidí? Není člověka, ať muže či ženy, který by nebyl v průběhu svého života vystaven sexuálnímu tenzím. Má tato stránka našich životů, která ovlivňuje lidi více než kterákoliv jiná fyziologická reakce, zůstat nadále nedostatečně analyzována? Proč se mají vědci bát veřejného mínění a předsudků jak v mimovědeckém, tak ve vědeckém světě? Van de Velde a Dickin-son první zkoumali sexuální fyziologii a psali o ní. Museli však počkat až na konec své vědecké kariéry, aby si mohli dovolit provokovat veřejné i profesio-nální mínění. Byli otřesení, když biologie i vědy o chování důrazně zavřely dveře badatelské objektiv-ity. Historie pravděpodobně ocení jako největší Kinseyův příspěvek fakt, že výsledky jeho neuvěřitel-né námahy mu umožnily strčit mezi tyto dveře pevně nohu a neuhnout protitlaku, který by byl jistě porazil osobnost menšího formátu. Naše kniha znamená první neobratný krok k politice otevřených dveří. Dveře badatelské objektiv-ity nesmějí být již znovu přiraženy.“ Potud autentické stanovisko obou badatelů.

Pokusy amerických autorů byly prováděny na dobro-volnicích. Byli získáváni nejprve mezi zaměstnanci fakultní nemocnice, později byly získány pro spolu-práci četné manželské páry, které se původně obrátily na ústav s různými obtížemi. Celkem spolu-pracovalo na výzkumném projektu po delší dobu kolem tří set manželských dvojic a řada dalších osob svobodných nebo rozvedených. Při výběru pokusných osob se přihlíželo jednak k ochotě ke spolupráci, jednak k dostatečné sexuální vzrušivosti a konečně ke schopnosti dobře popisovat vlastní sexuální zá-žitky. Pokusům předcházelo důkladné vyšetření, během něhož byly současně vytvořeny vztahy důvěry k oběma badatelům. Sexuální činnost zkoušely po-kusné osoby v laboratorním prostředí nejprve za podmínek naprostého soukromí, pak si zvykaly na přítomnost obou badatelů, až nakonec přestaly být umělými podmínkami rušeny a bylo možno provádět pozorování, filmování a registrování fyziologických reakcí.

Zkoumanou sexuální činností byla jednak *automani-pulace*, jednak *přirozený pohlavní styk* dvou partnerů ve třech různých polohách. U řady žen se pozorování provádělo též během tzv. *umělého pohlavního styku*, při němž se umělým zařízením simuloval mužský pohlav-ní úd. Technické vybavení přístroje umožňovalo pozorování a zaznamenávání dějů uvnitř ženských pohlavních orgánů. Celkem bylo u mužů i žen v la-boratorních podmínkách sledováno na deset tisíc orgasmů.

Kromě již známých poznatků přinesly tyto výzkumy i takové výsledky, jež nebylo možno zjistit jinak než přímým pozorováním, a v odborných kruzích byly tak rozhodnuty některé sporné problémy a některé detailní infor-mace byly doplněny.

Masters a Johnsonová nazývají jeden úplný průběh sexuálního vzrušení až k sexuálnímu uspokojení *sexuálním cyklem*. Sexuální cyklus probíhá u mužů i žen ve čtyřech fázích: fázi vzrušení, fázi plató, fázi orgasmu a fázi uvolnění. Pokud jde o mužskou sexualitu, nebylo již možno objevit mnoho nového. Podrobněji však byly diferencovány zjištěné změny, ke kterým dochází v jednotlivých fázích sexuálního cyklu ženy.

Závažný význam má příspěvek amerických autorů k otázce *klitoridálního a vaginálního orgasmu*. Je známo, že některé ženy dosahují při pohlavním styku orgasmu drážděním uvnitř v pochvě, zatímco jiné jsou schopny dosáhnout orgasmu jen tehdy, je-li dostatečně drážděno zevní pohlavní ústrojí, přede-vším oblast klitorisu. Při běžném způsobu sexuálního styku zůstává pak mnoho těchto žen neuspokojeno, ač by zaujetí jiné polohy nebo dráždění příslušné oblasti mohlo k orgasmu snadno dopomoci. Někteří autoři, zejména psychoanalyticky orientovaní, se domnívali, že vaginální orgasmus je vyšším, dokona-lejším stupněm orgasmu; považovali klitoridální orgasmus za známku psychosexuální nevypěstlosti a snažili se své pacientky převádět z orgasmu klitori-dálního na vaginální. Podobně některé ženy ze studu odmítají manipulace na pohlavních orgánech a raději trpí k vlastní škodě sexuálním neuspokojením. Práce Masterse a Johnsonové prokazuje nade vší pochybnost, že z biologického hlediska se tzv. va-ginální orgasmus nijak neliší od orgasmu dosaženého drážděním klitorisu a že o nějaké nadřazenosti jed-noho nad druhým nelze mluvit. Způsob sexuálního dráždění má využít všech individuálních vlastností a za správné a vhodné lze považovat vše, co vede k maximálnímu vzrušení a uspokojení obou partnerů.

SVĚ

Doporučování přímého dráždění klitorisu, které se vyskytuje v četných populárních příručkách pro manžele, je ovšem matoucí, protože ve fázi styku zvané plató se klitoris stáhne a úplně se skryje pod předkožku. Plně účinná je sekundární stimulace, ke které dochází tahem za předkožku. Lze proto místo snahy o nalezení klitorisu spíše doporučit jednodušší celkové dráždění celé přilehlé oblasti.

Tolik tedy, pokud jde o ukázky některých poznatků z knihy Masterse a Johnsonové. Informovali jsme o knize objektivně a věcně, tak jako autoři objektivně a věcně informují o sexuálních reakcích. Nelze pochybovat o užitečnosti poznatků; práce patří k těm, které významně posunují vývoj vědy dopředu. Nicméně odvážná metoda přece jen nutí k přemýšlení a vyvstávají otázky: Jsou to jen předsudky, které jsou zde rozbíjeny? Měla účast pozorovatelů na pokusech skutečně jen kladný vliv na těch dvě stě padesát párů, které před očima autorů onanovaly a souložily, jak to uvádějí autoři v závěru — odbourávají jejich stud a předsudky a učíc je dokonalejší technice sexuálního života? Je správný takový zásah do lidské intimity, který dělá z psychologicky velmi komplexní a jemné záležitosti záležitost laboratorně mechanickou? Je to úplně v pořádku, jsou-li děje, které jsme u diferencovaného člověka zvyklí spojovat s bohatstvím citů nazývaných láskou, popisovány pouze v pojmech „podnět-reakce“? Není zde nebezpečí, že se profesionální věcnost, vyplývající z každodenního zacházení se sexuálními problémy, přeneseme pomocí bestselleru i na lidi, u nichž nebude profesionální? Na základě studií Johnsonové a Masterse snadno vznikne v čtenáři dojem, že sexualita je věc velmi prostá: na příslušný podnět vzniká příslušná reakce: jde jen o to aplikovat přiměřené podněty na přiměřeném místě po přiměřenou dobu. Je taková radikální demytizace sexu žádoucí? Směřuje vývoj k tomu, co se v moderních esejích nazývá „cool sex“, chladný sex? Odvrhnout stud a předsudky, ovládnout sexuální techniku, používat jí a zbytečně se emočně neangažovat, vyžívat se sexuálně co nejintenzivněji a nejefektivněji a neplést do toho takové city, jako je láska, které vše jen komplikují? Nutí nás to poukázat v této souvislosti na vysokou vědeckou a současně etickou hodnotu díla našeho předního československého sexuologa profesora J. Hyního, jehož kniha *Úvod do lékařské sexuologie* z roku 1940 je dodnes odborně aktuální a může být současně ukázkou toho, jak si i člověk, který se za-

bývá pohlavními orgány a pohlavními problémy lidí jako svou profesí, může zachovat smysl pro proporce a správné místo sexuality v kontextu lidského života. Citujeme úryvek z kapitoly o pohlavním pudu: „Při líčení sil, které uskutečňují sexuální život, mluví se obvykle o dvou: o pohlavním pudu, který ho podporuje, a o studu, který ho tlumí. Jestliže však sexuální funkci neztotožňujeme s činností pohlavních orgánů, ale chápeme ji jako funkci mnohem složitější, která slouží především kvalitě, vidíme, že i stud slouží podobným tendencím. Omezuje rozvoj sexuálního života, zvláště tendenci rozplazovací, uplatnění činnosti pohlavních orgánů za okolností, které by nemohly posloužit ve zmíněném smyslu. Z tohoto hlediska nepřipadá mi stud jako síla sexuální funkci nepřátelská. Naopak, jsem přesvědčen, že patří k její tendenci zušlechťovací jako její integrující součást. K dobrému rozvíjení sexuálního života patří výběr osoby, se kterou se má žít, a vzájemná záruka za případné důsledky sexuálního soužití, kterou v nejpřirozenější formě dává láska. Jen za takových okolností je sexuální život slučitelný s důstojností zúčastněných osob.“

Výzkumy fyziologie sexuálního života jsou obvykle praktickými příspěvky k umění milovat. Dovídáme-li se však z knihy Mastersovy a Johnsonové, jak co nejúčinněji stimulovat genitální oblast k dosažení orgasmu — (a je dobře to vědět!) — je třeba současně vědět, že je ještě jiné „umění milovat“, o kterém ve stejnojmenné knize píše *Erich Fromm*:

„Pohlavní touha směřuje k splynutí — a není to nijak jen tělesná choutka, uvolnění bolestného napětí. Pohlavní touha může být stimulována úzkostí zesamoty, přáním dobývat či být dobýván, marnivostí, přáním ublížit a dokonce zničit — a to ve stejné míře, jak může být stimulována láskou. Zdá se, že snadno splývá s každým silným citem, a láska je jedním z nich. Protože v myslích většiny lidí je pohlavní touha spjata s pojmem lásky, snadno docházejí k mylnému závěru, že se milují, když po sobě touží fyzicky. Láska může vyvolat přání po pohlavním spojení, ale v tomto případě je tělesný vztah prost lačnosti, přání dobývat či být dobýván, a splývá s něžností. Jestliže touha po tělesném spojení není vyvolána láskou, nevede nikdy k jinému spojení než v orgiastickém, přechodném smyslu. Pohlavní přitažlivost vyvolává na okamžik iluzi spojení, ale bez lásky vede takové „spojení“ k tomu, že si dva cizí lidé zůstanou stejně vzdáleni, jako byli předtím. Erotická láska, má-li být láskou, má jeden předpoklad: abych miloval z podstaty svého bytí a abych prožíval druhého člověka v podstatě jeho bytí.“

